

สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์

การศึกษาและวิเคราะห์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เกี่ยวกับสถานะและบทบาทของบัตรเครดิต ในทางกฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา รวมทั้ง มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจบัตรเครดิตในประเทศไทย ทำให้เห็นถึงวิวัฒนาการของธุรกิจบัตรเครดิตที่เริ่มกำเนิดในประเทศสหรัฐอเมริกาแล้วแผ่ขยายออกไป ได้รับความนิยมเพราะความสะดวก รวดเร็ว ในขณะที่ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีก้าวหน้าไป พร้อมด้วยการขยายเครือข่ายธุรกิจบัตรเครดิตออกไปทั่วโลก สำหรับประเทศไทยปรากฏหลักฐานว่าในปี พ.ศ. 2512 ธุรกิจบัตรเครดิต ชื่อ บริษัท ไคเนอร์สคลับ (ประเทศไทย) จำกัด ออกบัตรเครดิต Diners Club เป็นครั้งแรก จากนั้นธุรกิจบัตรเครดิตได้เจริญเติบโตจนได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในประเทศไทย นับเป็นก้าวแรกของการเชื่อมเครือข่ายการติดต่อธุรกิจบัตรเครดิตที่นำเครื่องมือทันสมัยด้านเทคโนโลยีมาใช้ นำประเทศไทยไปสู่มิติใหม่ในการทำนิติกรรมบัตรเครดิตก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์กับคู่สัญญาในต่างประเทศที่บางครั้งผู้ที่เข้าทำสัญญาบัตรเครดิตนั้นไม่เคยพบหรือรู้จักกันมาก่อน ประมาณกันว่าเฉพาะบัตรเครดิต วีซ่า การ์ด อย่างเดียวมียอดสมาชิกผู้ถือบัตร ณ ปี พ.ศ. 2531 ถึง 100 ล้านใบ มีร้านค้ารับบัตรเครดิต วีซ่า การ์ด, มาสเตอร์การ์ด ทั่วโลกรวม 3,500,000 แห่ง¹ ขณะเดียวกันมีบุคคลที่ฉวยโอกาสเข้ามากระทำทุจริตในรูปแบบต่างๆ สร้างความเสียหายให้ธุรกิจบัตรเครดิตทั่วโลก ขณะที่สหรัฐอเมริกา อังกฤษ สหประชาชาติมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอาญาเฉพาะเพื่อนำมาตรการทางอาญามาบังคับใช้กับการกระทำทุจริตในธุรกิจบัตรเครดิตเฉพาะเพื่อประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามการกระทำทุจริตบัตรเครดิตซึ่งเป็นอาชญากรรมเศรษฐกิจประเภทหนึ่ง ทั้งสร้างความมั่นคงปลอดภัยและความมั่นใจต่อธุรกิจบัตรเครดิตต่อไป

¹ บทความพิเศษ, "บัตรเครดิต", Computer Review, ปีที่ 5 ฉบับที่ 46 (เมษายน-พฤษภาคม 2531), หน้า 190.

ประเทศไทย แม้มีประมวลกฎหมายอาญาที่สามารถนำมาปรับใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายอาญาโดยอาศัยหลักใกล้เคียง ยังไม่เพียงพอต่อการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในธุรกิจบัตรเครดิตได้ในทุกกรณี ขณะที่ธุรกิจบัตรเครดิตซึ่งพัฒนาอย่างรวดเร็วตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก แต่มาตรการทางกฎหมายอาญาของประเทศไทย ซึ่งนำมาบังคับใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 มีช่องว่างจึงเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายอาญาในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเศรษฐกิจในธุรกิจบัตรเครดิต นำไปสู่ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดอาชญากรรมเศรษฐกิจขยายวงกว้างออกไป ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในธุรกิจบัตรเครดิตและระบบเศรษฐกิจโดยรวม ทั้งภาพพจน์ของประเทศไทยในสายตาต่างประเทศ ปรากฏการรายงานความเสียหายจากการกระทำทุจริตบัตรเครดิตต่อ วีซ่า คาร์ด, มาสเตอร์ คาร์ด ในรอบปี พ.ศ. 2538 เปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2537 และ 2536 เฉพาะในประเทศไทยมีการกระทำทุจริตบัตรเครดิตสร้างความเสียหายมหาศาลแยกได้ดังนี้

บัตรเครดิต	ปี พ.ศ. (เหรียญสหรัฐ US\$ '000)		
	2536	2537	2538
วีซ่า คาร์ด	\$ 5,180	\$ 3,142	\$ 1,120
มาสเตอร์ คาร์ด	\$ 5,150	\$ 3,243	\$ 1,920

ปัญหาใหญ่ของการกระทำทุจริตบัตรเครดิตเฉพาะมาสเตอร์การ์ดในรอบปี 2538 คือ การปลอมบัตรเครดิตที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ยอดความเสียหายรวม 1,165,000 เหรียญสหรัฐ คิดเป็น 60.7 % ของยอดความเสียหายการทุจริตบัตรเครดิตทุกประเภทที่เกิดขึ้นในประเทศไทย คือ 1,920,000 เหรียญสหรัฐ²

² รายงานความเสียหายการทุจริตบัตรเครดิต, บริษัท มาสเตอร์ คาร์ด จำกัด, เอกสารเปรียบเทียบสถิติการกระทำทุจริตบัตรเครดิต (เอกสารภายใน), มีนาคม 2539.

ผลสรุปของการศึกษาของวิทยาลัยพนธ์ฉบับนี้ พบว่า การดำเนินธุรกิจบัตรเครดิตนั้น มีเครือข่ายโยงใยที่ผู้ประกอบการบัตรเครดิต ผู้ถือบัตรเครดิต ร้านค้ารับบัตรเครดิตติดต่อตกลงทำนิติกรรมกันเนื่องมาจากการจัดเตรียม (arrangement) ของผู้ออกบัตรเครดิตซึ่งตั้งขึ้นมาเพื่อประกอบการบัตรเครดิต ขยายเครือข่ายการติดต่อตกลงไปทั่วโลก เพราะผลของการวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้ธุรกิจบัตรเครดิตก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องในธุรกิจบัตรเครดิตที่เข้ามาตกลงทำนิติกรรมต่อกันในธุรกิจบัตรเครดิตยอมตนเข้าผูกพันเพื่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ ทั้งที่บางครั้งไม่เคยพบ หรือรู้จักกันมาก่อน แต่มีการให้ความไว้วางใจกันโดยมีผู้ออกบัตรที่ได้รับความเชื่อถือ จึงเกิดการทำนิติกรรมในธุรกิจบัตรเครดิตทั่วโลก ขณะเดียวกันมีผู้ฉวยโอกาสกระทำทุจริตบัตรเครดิต สาเหตุหนึ่งมาจากการที่กฎหมายที่มีอยู่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงให้ก้าวทันกับสภาวะการที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้เกิดช่องว่างทาง เกิดการกระทำผิดบัตรเครดิต มีการปลอมบัตรเครดิตในอัตราที่สูงในประเทศไทย เพราะยังไม่มีกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับบัตรเครดิต (คุณสมบัติการทุจริต)³

ประเภทของการกระทำทุจริต	ปี พ.ศ. 2538 (เหรียญสหรัฐ US\$ '000)		
	ประเทศไทย	ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก	ทั่วโลก
ปลอมบัตร	\$ 1,165	\$ 17,815	\$ 114,571
ลัก/ขโมยบัตรใช้	\$ 242	\$ 2,851	\$ 111,840
บัตรหาย	\$ 174	\$ 1,911	\$ 7,969
ลอบรูดบัตรซ้ำ	\$ 47	\$ 123	\$ 3,061
ส่งไปรษณีย์ไม่ถึง	\$ 60	\$ 735	\$ 35,825
ประเภทอื่นๆ	\$ 232	\$ 23,435	\$ 170,680
รวม	\$ 1,920	\$ 26,399	\$ 443,946

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2

มาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย ที่ใช้ปัจจุบันเทียบกับลักษณะการดำเนินธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจบัตรเครดิต สรุปได้ดังนี้

1. มาตรการทางกฎหมายแบ่ง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เป็นเครื่องมือของรัฐ ในการดำเนินมาตรการทางกฎหมาย การดำเนินธุรกิจทางการค้าและพาณิชย์ในสังคมปัจจุบัน เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการทำนิติกรรมในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกอบธุรกิจบัตรเครดิตซึ่งมีการทำสัญญาในทางแบ่งกับคู่สัญญาหลายฝ่าย ไม่เฉพาะที่อยู่ในประเทศไทยเท่านั้น แต่การทำนิติกรรมธุรกิจบัตรเครดิตครอบคลุมไปถึงคู่สัญญาที่อยู่ในต่างประเทศ ส่งผลนิติสัมพันธ์มายังคู่สัญญาที่อยู่ในประเทศไทยด้วย การทำสัญญาไม่ว่าจะเป็นสัญญา 2 ฝ่ายหรือ 3 หรือ 4 ฝ่าย มีสาระสำคัญและวัตถุประสงค์ของสัญญาในทางแบ่งที่เกี่ยวกับการกำหนดหน้าที่ของคู่สัญญาต่อไปนี้

หนึ่ง ผู้ถือบัตรเครดิต (card holder) เป็นผู้ใช้บัตรเครดิต เพื่อความสะดวก

สอง คือ ผู้ออกบัตรเครดิต (credit card issuer) เพื่อวัตถุประสงค์หารายได้

สาม คือ ร้านค้ารับบัตรเครดิต (card recipient) เพื่อขายสินค้าและบริการ

โดยยอมรับการชำระด้วยบัตรเครดิต

โดยแต่ละฝ่ายตกลงเข้ามาทำสัญญาผูกพันตนเข้ากับผู้ออกบัตรเครดิต รวมทั้ง การยกเว้นการใช้สิทธิในการยกข้อต่อสู้เพื่อปฏิเสธความรับผิดของผู้ถือบัตร สัญญาในส่วนที่เกี่ยวกับหนี้ การใช้สิทธิเรียกร้อง เพิกถอนการใช้ถนัดฉันทของคู่สัญญารวมถึงเรื่องละเมิด ทั้งนี้เพื่อการใช้สิทธิประโยชน์ของตนภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย

ประเทศไทยมี พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 1 แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535 ลักษณะ 4 ว่าด้วยนิติกรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์โดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ที่ตกลงใจเข้าทำสัญญา เพื่อที่จะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวนหรือระงับซึ่งสิทธิตามกฎหมาย โดยมีหลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญา (Free

dom of Contract) อันเป็นหลักเกณฑ์ซึ่งบุคคลแต่ละบุคคลสามารถก่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ทางสัญญาขึ้นโดยอิสระตามเจตนาของตน โดยยึดหลักเกณฑ์ความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา (Principle of Autonomy of the Will) ของบุคคลที่สามารถกำหนดนิติสัมพันธ์ระหว่างตนโดยอิสระด้วยการแสดงเจตนา คือ เป็นนโยบายของรัฐบาลไทยซึ่งถือเป็นระบบประมวลกฎหมาย (civil code) ที่จะไม่แทรกแซงในกิจการระหว่างเอกชน เปิดเสรีให้บุคคลมีอิสระเสรีภาพในการที่จะตกลงใจแสดงเจตนาตนเอง โดยใช้หลักสุจริตเข้าทำนิติกรรม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดนิติสัมพันธ์ภายใต้หลักเกณฑ์และขอบเขตของกฎหมาย ตราบใดที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

2. มาตรการทางอาญาสารบัญญัติ

การใช้สิทธิโดยไม่สุจริตในการใช้บัตรเครดิต จึงถือได้ว่าเป็นการทุจริตในทางอาญา "โดยทุจริต" จึงเป็นการแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยมิชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น แม้ว่าการแสวงหาประโยชน์นั้นจะไม่ทำให้เสียหายแก่ผู้อื่น ทั้งนี้ เพราะเหตุว่าการกระทำ "โดยทุจริต" มีมูลเหตุจูงใจพิเศษ คือ เพื่อแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเองหรือผู้อื่น ในเมื่อเป็นประโยชน์ที่มิควรได้โดยมิชอบด้วยกฎหมายแล้ว ในประมวลกฎหมายอาญา ไม่ได้คำนึงว่าผู้แสวงหาผลประโยชน์ ไม่ว่าจะ เป็นในรูปทรัพย์สินหรือไม่ก็ตามจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือไม่

หากพิจารณาถึงการกระทำความผิดกฎหมายอาญา จะมีการบัญญัติถึงการกระทำของผู้กระทำความผิดว่า การกระทำนั้นต้องมีเจตนาทุจริตโดยการถือเอาซึ่งผลประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายเป็นสำคัญ ซึ่งในประมวลกฎหมายอาญาไทย มีการบัญญัติความรับผิดของบุคคลที่กระทำการทุจริต ซึ่งสามารถนำมาเทียบเคียงกับการกระทำทุจริตบัตรเครดิตได้หลายกรณี แต่ไม่อาจครอบคลุมถึงทุกกรณีการกระทำ เช่น การมีบัตรเครดิตปลอมไว้ในครอบครอง เป็นต้น

กฎหมายอาญาสารบัญญัติ (substantive criminal law) คือ กฎหมายว่าด้วย

ความผิดอาญา ภาคความผิดต่างๆ รวมถึงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกระทำที่ถือได้ว่าเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย หรือที่เรียกว่าผู้กระทำผิด ซึ่งเทียบได้กับกฎหมายอาญาที่มีใช้ในประเทศไทย ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติ ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2534 โดยที่กฎหมายอาญาสารบัญญัติจะกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่ต้องการ หรือที่ให้งดเว้นการกระทำ ผู้ใดฝ่าฝืนถือได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด ต้องได้รับโทษและมีกระบวนการยุติธรรม เกี่ยวกับการสืบสวน สอบสวน และดำเนินคดี ตลอดจนพิจารณาคดีเพื่อการกำหนดโทษสำหรับผู้กระทำความผิด อันเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม

รัฐบาลเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดทิศทางและนโยบายการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ รัฐบาลจึงจำต้องปรับปรุงกลไกและประสิทธิภาพการทำงานให้สอดคล้องกับความจริงที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว คือ การนำมาตรการทางอาญาวิธีสบัญญัติและสารบัญญัติ เข้ามำกำหนดทิศทางเหมาะสมในการรักษาความสงบเรียบร้อยสังคม

ขอบเขตและการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญา

รัฐที่ทำหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยมีองค์กรต่างๆ เป็นผู้ใช้อำนาจแทนรัฐ เริ่มตั้งแต่กระบวนการใช้อำนาจรัฐเกี่ยวกับการป้องกันปราบปราม สืบสวนสอบสวน การดำเนินคดี การพิจารณาฟ้องคดี รวมไปถึงการกำหนดกระบวนการพิจารณาของศาล ซึ่งแยกได้เป็น 3 ระดับ ตามหลักของการใช้อำนาจโดยเจ้าหน้าที่รัฐเท่าที่จำเป็นต้องกระทำ ตามหลัก "ทฤษฎีเสรีนิยม" (Liberalism) อันเป็นหลักการพื้นฐานซึ่งยินยอมให้รัฐเข้าแทรกแซงต่อสิทธิเสรีภาพนำเอาการปฏิบัติต่อสมาชิกในทางบังคับ หรือควบคุม เช่น การใช้มาตรการลงโทษทางอาญา โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการปกป้องสังคมเท่านั้น ทั้งมาตรการที่นำมาใช้ เช่น การสืบสวนสอบสวนดำเนินคดี รวมถึงการพิจารณาคดี รัฐต้องคำนึงถึงหลักความสามารถในการตรวจสอบและคานอำนาจกันได้ (accountability)

มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาอาชญากรรมเศรษฐกิจ มีความ

จำเป็นต่อสังคม เพื่อให้การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชาติดำเนินไปได้อย่างเป็นธรรม
 ขจัดการเอาเปรียบและส่งเสริมการแข่งขันอย่างเสรี การที่องค์กรรัฐไม่สามารถ
 ควบคุมและกำกับดูแลการกระทำความผิดทางเศรษฐกิจได้ อาจนำไปสู่วิกฤติการณ์ทาง
 เศรษฐกิจ โดยเฉพาะมาตรการควบคุมทางด้านกฎหมาย หรือการบริหารงานควบคุมดูแล
 กิจกรรมทางเศรษฐกิจบางประเภท จะต้องดำเนินการอย่างรวดเร็วและทันต่อเวลา

การนำหลักกฎหมายอาญาใกล้เคียงมาใช้กับการกระทำทุจริตในธุรกิจบัตรเครดิต

การกระทำความผิดเกี่ยวกับการกระทำทุจริตบัตรเครดิต สร้างความเสียหายจำนวน
 มหาศาลในแต่ละปีให้กับธุรกิจบัตรเครดิตในประเทศไทย เมื่อมีการกระทำผิดเกี่ยวกับการ
 การปลอมบัตรเครดิตเกิดขึ้น พนักงานสอบสวนซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญของรัฐ นำมาตร
 การทางกฎหมายอาญาที่ใกล้เคียงมาใช้บังคับ เช่น บทบัญญัติในเรื่อง ความผิดเกี่ยวกับเอก
 สสาร ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินและความผิดฐานฉ้อโกง เพราะ"บัตรเครดิต" ยังไม่มีมาตร
 การกฎหมายอาญาเฉพาะมารองรับ ต่างจากการกระทำผิดเกี่ยวกับ"เงินตรา" ที่มีกฎหมาย
 อาญากำหนดความรับผิดอาญาเฉพาะ

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ที่บัญญัติใน หมวด 3 ความผิดเกี่ยวกับเอกสาร
 เป็นหลักกฎหมายอาญา ที่กำหนดลักษณะการกระทำที่ถือว่า เป็นความผิดเกี่ยวกับเอกสาร
 ประเภทต่างๆ ขณะที่การปลอมบัตรเครดิตยังไม่มีกฎหมายอาญาใดบัญญัติความผิดไว้เฉพาะ
 ต่อองค์กรของรัฐ คือ เจ้าพนักงานสอบสวนใช้กฎหมายอาญาใกล้เคียงมาปรับใช้ในการสอบ
 สวนดำเนินคดี โดฮิวเคาระห์คำว่า "บัตรเครดิต" เป็นเอกสารสิทธิ

สรุปแล้วในเรื่องของการปลอม "เงินตรา" นั้น จะต้องมิของจริงอยู่ก่อนแล้ว เมื่อ
 ทำปลอมขึ้นมาแล้วย่อมหากที่เหมือนของจริง ส่วนการปลอมเอกสารนั้น ต่างจากการปลอม
 เงินตรา เพราะการปลอมเอกสารไม่จำเป็นต้องมีของแท้ การปลอมเอกสารจึงสามารถทำ
 ในรูปใดๆ โดยไม่ต้องมีเอกสารที่แท้จริงและไม่จำเป็นต้องทำให้เหมือนของจริง(คำพิพากษา
 ฎีกาที่ ฎ.1650/2493 2493 ฎ.1574)

ขอบเขตของผู้กระทำความผิดและผู้ร่วมกระทำความผิด

องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดก็คือ "มนุษย์" ที่เป็นสมาชิกของสังคมมนุษย์จวบโอกาสในการกระทำความผิด ที่เรียกว่า "การทุจริต", "การฉ้อโกง" การกระทำความผิดเกี่ยวกับธุรกิจบัตรเครดิตโดยเฉพาะการปลอมบัตรเครดิต เมื่อบุคคลได้กระทำการอันสมบูรณ์ตามองค์ประกอบของกฎหมายแล้ว ต้องพิจารณาต่อไปว่าสมควรที่จะถูกกล่าวโทษและสมควรรับผิดนั้น จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีของความสมควรที่จะถูกกล่าวโทษนี้เป็นทฤษฎีที่เหมาะสมที่สุด นอกจากนี้ยังมีผลในทางป้องกันสังคมได้อีกด้วย เพราะว่าการใช้วิธีการลงโทษย่อมมีผลทั้งในทางทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกตัว และทำให้บุคคลภายนอกเกรงกลัวต่อโทษนั้นด้วย นอกจากนี้ ความรับผิดทางอาญาของบุคคลที่ร่วมกันกระทำตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ให้ถือว่าเป็นตัวการ พิจารณาถึงความรับผิดทางอาญาของบุคคลที่เป็นตัวการร่วม ดังนั้น หลักเกณฑ์ความรับผิดในทางอาญา เมื่อได้กระทำการที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบดังนี้

1. การกระทำขององค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติไว้ รวมถึงเจตนาในการกระทำความผิด โดยคำนึงถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล (causation) ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลโดยตรงอันเนื่องมาจากการกระทำผิดนั้นเพียงใด โดยใช้ทฤษฎี

1.1. ทฤษฎีเงื่อนไข (theory of conditional factors) มีสาระสำคัญในการพิจารณาว่า การกระทำต่างๆ อันยอมได้ชื่อว่าเป็นที่ทำให้เกิดผล ถ้าหากไม่มีการกระทำ ผลนั้นก็จะมีไม่เกิด (conditio sine quanon) ดังนั้น ผู้กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจากผลของการกระทำของตน

1.2. ทฤษฎีเหตุที่เหมาะสม (theory of adequate cause) มีสาระสำคัญในการพิจารณา ถึงเหตุของการกระทำของผู้กระทำความผิดว่ามีความเหมาะสมที่จะก่อให้เกิดผลนั้นๆ โดยทั่วไป หรือมีความเกี่ยวพันพอสมควร (reasonable connection) หรือไม่

2. ผู้กระทำมีอำนาจกระทำหรือไม่ กรณีที่ผู้กระทำเป็นบุคคลภายนอก ไม่มีอำนาจที่จะกระทำ หรือไม่ได้รับอำนาจให้กระทำ ส่อมต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้น

3. กฎหมายบัญญัติเหตุยกเว้นโทษไว้ เช่น การกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ กระทำผิดด้วยความจำเป็นเพราะ (1) อยู่ในที่บังคับ หรือภายใต้อำนาจซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ หรือ (2) เพราะเพื่อให้ตนเอง หรือผู้อื่นพ้นจากอันตรายที่ใกล้จะถึงและไม่สามารถหลีกเลี่ยงให้พ้นด้วยวิธีอื่นใดได้ เมื่ออันตรายนั้น ตนมิได้ก่อขึ้นเพราะความผิดตน

ขอบเขตของผู้เสียหาย

"ผู้เสียหาย" ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) บัญญัติกำหนดสถานะของบุคคลที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากผลของการที่บุคคลอื่นกระทำผิดแล้วส่งผลร้ายต่อผู้เสียหายนั้น คือต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่งจริงๆ หรือเป็นผู้เสียหายโดยชอบด้วยกฎหมาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1043/2498 2498 ถ.1050) ไม่ใช่ว่าตนเข้าไปมีส่วนในในการกระทำความผิดอยู่ด้วย นอกจากนั้น ยังมีบทบัญญัติตาม มาตรา 4, 5 และ 6 บัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดเงื่อนไขเฉพาะ เพื่อให้บุคคลอื่นเข้ามาใช้สิทธิในการดำเนินการแทนผู้เสียหายได้ คือ สามหรือภริยา ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆ ของนิติบุคคลสำหรับความผิดซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

การกระทำความผิดในอาชญากรรมเศรษฐกิจเกี่ยวกับการปลอมบัตรเครดิต ยังเป็นที่โต้แย้งกันในวงการธุรกิจว่า ผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิด รวมทั้งตัวแทนที่มีอำนาจจัดการแทน นั้น ควรจะเป็นฝ่ายใด เนื่องจากมีผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องหลายฝ่าย คือ

(1) ผู้ใช้บัตร (card holder) ซึ่งอ้างว่าไม่ได้รับความเสียหาย แม้ถูกปลอมบัตรที่เป็นบัญชีตน เนื่องจากหลังพิสูจน์ต่อผู้ออกบัตร (card issuer) ว่ามีบุคคลอื่นกระทำผิดโดยการปลอมบัตรเครดิต ผู้ถือบัตร ไม่ต้องรับผิดชอบภาระที่เกิดจากการทุจริตจึงไม่เสียหาย

(2) ร้านค้ารับบัตรเครดิต เมื่อแสดงต่อผู้ออกบัตรว่าได้ใช้ความระมัดระวัง ตรวจสอบบัตรแล้ว จึงได้ทำการขายสินค้าให้กับบุคคลที่นำบัตรเครดิตที่มาทราบในภายหลังว่าเป็นบัตรเครดิตปลอม โดยมีเจตนาสุจริต ผู้ออกบัตรจึงต้องไปขอรับเงินชดเชยจากบริษัทประกันภัยบางส่วน

(3) ผู้ออกบัตรเครดิต ได้รับความเสียหายเพราะมีผู้ทำปลอมบัตรเครดิตอันเป็นทรัพย์สินของตน เมื่อผู้ทุจริตนำไปใช้ทำให้เกิดความเสียหายต่อกิจการและสิทธิทั้งในทางแพ่งและอาญา

ดังนั้น การแปลลักษณะของผู้เสียหาย จึงยังต้องอาศัยคำวินิจฉัยของศาล จนมีสภาพเป็นหลักได้แล้วและยังใช้ได้จนถึงปัจจุบัน สำหรับการที่จะเป็นผู้เสียหายในความผิดฐานฉ้อโกง จะต้องไม่ได้มีส่วนร่วมในการกระทำผิดหรือต้องไม่มีส่วนทุจริตด้วย

3. มาตรการทางอาญาวิธีสบัญญัติ

กฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติ (procedural criminal law) กำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอนต่างๆ ในการนำตัวผู้กระทำผิดมารับโทษทางอาญา ประเทศไทยปัจจุบัน มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติหลักเกณฑ์ อำนาจในการสืบสวนสอบสวน การฟ้องคดีอาญา การจับกุม คမ်းบัง ฯลฯ

การดำเนินคดีอาญา เป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของรัฐ เพื่อเป็นการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนโดยส่วนรวมและบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่บุคคลซึ่งตกเป็นผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้น รัฐบาลจึง (1) ระมัดระวังมิให้เกิดข้อบกพร่องในความยุติธรรม (2) ระมัดระวังมิให้การดำเนินคดีอาญาก่อความเดือดร้อนแก่ผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่จำเป็น ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ต้องมีหลักประกันในการอำนวยความยุติธรรม

หลักการของวิธีพิจารณาความอาญา

การดำเนินคดีอาญา รัฐต้องมุ่งให้ได้มาซึ่งความจริง คำนึงถึงประโยชน์ของรัฐ หรือส่วนรวมและสิทธิเสรีภาพของบุคคลควบคู่กันไป วิธีพิจารณาความอาญาจึงต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการคือ

1.1. คดีอาญาเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับผู้ถูกกล่าวหา อำนาจรัฐที่ผู้ใช้อำนาจแทนได้แก่ เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ ซึ่งข้องเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนและกักขังคุมขัง แต่ก็ยังมีศาลที่จะทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีอีกชั้น

สรุปก็คือ วิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่ต้องมีลักษณะของความเป็น "เสรีนิยม"

1.2. ความรับผิดชอบ (accountability) เป็นกลไกที่มีกฎหมายกำหนดขึ้นตอนวิธีการตรวจสอบภายในหน่วยงาน การควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจจากภายนอก โดยให้ประชาชนภายนอกวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของเจ้าพนักงานและศาลได้ การตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงาน พนักงานอัยการและศาล ซึ่งได้แก่การคานอำนาจซึ่งกันและกัน วิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่ที่แท้จริงต้องมีลักษณะของความเป็น "ประชาธิปไตย" ด้วย

1.3. การดำเนินคดีอาญากับบุคคลที่ถูกกล่าวหาคดีอาญา เป็นการล่วงล้ำเข้าไปถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่ให้ความสำคัญต่อเรื่องสิทธิมนุษยชนแล้ว จะต้องคำนึงถึงการรับเอาบุคคลนั้นกลับเข้าสู่สังคมปกติอีกครั้งอย่างมีศักดิ์ศรี วิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่จึงต้องมีลักษณะ "เพื่อสังคม"

กรอบอำนาจรัฐ

การใช้อำนาจของรัฐโดยการมอบให้หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจแทน นับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ จึงมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ ขอบเขตของการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐแต่ละฝ่ายไว้ โดยต้องคำนึงหลักใหญ่ 2 ประการคือ (1) การกำหนดมอบอำนาจรัฐ

ให้หน่วยงานใดของรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจ ควรต้องคำนึงถึงหลักนิยมของนานาประเทศ เจ้าหน้าที่ตำรวจในการใช้อำนาจในการสืบสวนสอบสวนและดำเนินคดีผู้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม การกำหนดให้ศาลยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาคดีอาญาและการนิโทษจำคุก ก็ก้ำกึ่งตามกระบวนการพิจารณาได้ (2) มีการกำหนดความรับผิดชอบขององค์กรรัฐที่เป็นผู้ใช้อำนาจนั้นให้ชัดเจนกรณีมีการกระทำละเมิดหรือก้าวล่วงสิทธิพื้นฐานของบุคคลอื่นโดยมิชอบ

ความจำเป็นในการใช้อำนาจรัฐ

ขั้นตอนของการสอบสวนดำเนินคดี เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจ ทำการสืบสวนและมีหลักฐานทางคดีฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดตามกฎหมายอาญาแล้ว มีการกำหนดกรอบอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น คำสั่ง กระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาที่กำหนดให้ พนักงานสอบสวนต้องได้รับความเห็นชอบในการออกหมายจับ เพื่อจับกุมบุคคลมาสอบสวนดำเนินคดีอาญา หากการกระทำความผิดในคดีนั้นมีอัตราโทษเกินกว่า 3 ปีขึ้นไป เมื่อพนักงานตำรวจจับกุมตัวผู้ต้องหาไว้แล้ว อำนาจการควบคุมตัวผู้ต้องหา ก็จะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหลังการจับกุมภายใต้บทบัญญัติกฎหมายวิธีสบัญญัติ เว้นแต่ได้มีการประกันตัวไปจากการควบคุมของพนักงานสอบสวน กรณีที่พนักงานสอบสวนยังสอบสวนไม่เสร็จ แต่ยังมีความจำเป็นต้องสอบสวนต่อไป อำนาจการควบคุมตัวจะต้องให้ศาลเป็นผู้อนุญาต รวมทั้งการควบคุมตัวกรณีพิเศษ เมื่อพนักงานอัยการมีความเห็นสั่งฟ้องต่อศาล ผู้ต้องหาต้องถูกควบคุมตัวไว้ระหว่างการฟ้องร้องคดีหรือรวมไปถึงชั้นพิจารณาคดีในชั้นศาลนั้น เว้นแต่ได้รับอนุญาตให้ได้รับการประกันตัวไป หลักของการพิจารณา "ความจำเป็น" จึงเป็นสิ่งที่องค์กรของรัฐต้องคำนึงถึง

ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานรัฐ

ความเป็นอารยประเทศ (civilized country) ได้แก่การที่รัฐบาลมีนโยบายทางอาญา อันประกอบด้วยมาตรการทางอาญาวิธีสบัญญัติ มาตรการทางอาญาสารบัญญัติ เป็นที่

ยอมรับจากโลกภายนอก ไม่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน มีระบบที่ให้ความเคารพในสิทธิ มีการกำหนดขั้นตอนวิธีการเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน ดำเนินคดีอาญา การตรวจค้น จับกุม คမ်းบัง การลงโทษทางอาญาที่มีวัตถุประสงค์ตามหลักทฤษฎีวิชา โดยมีองค์กรที่มีความรู้ ความสามารถปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ดังนั้น การดำเนินนโยบายอาญาดำเนิน มาตรการทางอาญาวิธีบัญญัติที่ดีเป็นที่ยอมรับจากภายนอกและสะท้อนความเป็นประเทศที่พัฒนาให้เห็น

4. มาตรการในการแสวงหาและนำสืบพยาน

การดำเนินคดีในชั้น พนักงานสอบสวนตำรวจ พนักงานอัยการ หรือชั้นศาลพิจารณาประกอบไปด้วยคู่คดี 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายผู้กล่าวหา (หรือโจทก์ เมื่ออยู่ในชั้นศาลพิจารณา) และอีกฝ่ายหนึ่งคือ ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหา (จำเลย เมื่ออยู่ในชั้นศาลพิจารณา) เนื่องจากประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมายเป็น ระบบประมวลกฎหมาย (civil code) การเริ่มคดีไม่ว่า คดีอาญา หรือคดีแพ่ง ฝ่ายผู้กล่าวหาหรือโจทก์เริ่มกล่าวหา หรือฟ้องร้องต่อศาล โดยการกล่าวอ้างข้อเท็จจริงว่าฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยกระทำความผิด ดังนั้น การเริ่มคดีในประเทศไทย จึงถือว่าเป็น ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) แม้ว่าระบบกล่าวหาส่วนใหญ่มักใช้ในประเทศ คอมมอนลอว์ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ แต่การกล่าวหาหรือฟ้องร้องเพียงฝ่ายเดียว พนักงานสอบสวนตำรวจยังไม่อาจมีความเห็นฟ้องร้องคดีได้ ต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานแห่งคดีไม่ว่าจะเป็นการสืบสวน สอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน พยานวัตถุ พยานบุคคล ก่อนที่จะทำการจับกุมผู้ต้องหา กรณีผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาล ศาลยังไม่สามารถชี้ขาดได้ว่าฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูก เพราะศาลไม่อาจทราบได้ว่าฝ่ายใดพูดเท็จฝ่ายใดพูดจริง จึงจำเป็นต้องนำไปสู่กระบวนการนำพยานหลักฐานมาแสดง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นมาตรการสำคัญในการกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการสืบสวน สอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานแห่งคดี รวมทั้งกฎหมายลักษณะพยาน ที่วางหลักเกณฑ์ในการพิสูจน์ความจริง กระบวนการพิจารณาในการนำพยานหลักฐานเข้ามาสู่

คู่ศาล การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน เป็นต้น

นอกจากนั้น การสอบสวนคดีอาญา มีการกำหนดแนวทางการดำเนินการสอบสวนตามขั้นตอน เพื่อเป็นหลักประกันการอำนวยความยุติธรรมแก่บุคคลที่ถูกกล่าวหา การแสวงหาพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน เริ่มจากการที่ผู้กล่าวหาหรือผู้เสียหายร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน การรวบรวมพยานบุคคลด้วยการสอบสวนบุคคลที่อยู่ในสถานที่เกิดเหตุ เห็นเหตุการณ์ ส่วนพยานเอกสาร ได้แก่ ข้อความใดๆ ที่ปรากฏในเอกสารที่มีการอ้างในคดี หรือตรวจค้น สืบจากที่เกิดเหตุ จากผู้กล่าวหาหรือจากครอบครัวของผู้ต้องหา หรือบางรายได้จากบุคคลที่เป็นกลาง สำหรับพยานวัตถุ ได้แก่ บรรดาวัตถุสิ่งของที่ผู้กล่าวหาหรือผู้ต้องหากล่าวอ้าง หรือที่พนักงานสอบสวนตรวจค้นพบ สืบจากที่เกิดเหตุหรือใกล้ที่เกิดเหตุ และพยานผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้เชี่ยวชาญในศาสตร์สาขาใดมาเบิกความให้เห็นในคดีต่อศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักเกณฑ์ แนวทางการปฏิบัติหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนของตำรวจที่ออกใน ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เพื่อให้ผู้มีหน้าที่นำไปปฏิบัติหน้าที่ราชการ เพราะในบางเรื่องไม่มีการบัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การนำสืบพยานในระบบกล่าวหาของไทย เป็นหน้าที่นำสืบ ซึ่งมีบัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 ซึ่งกำหนดหน้าที่ให้คู่ความที่กล่าวอ้างนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อศาลให้เห็นจริงตามที่ตนกล่าวอ้าง หรือที่เรียกกันว่า "ภาระการพิสูจน์" เพราะหากคู่ความฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบ ไม่สามารถนำสืบพยานหรือการสืบพยานหลักฐานของคู่ความฝ่ายนั้นยังฟังไม่ได้ ผู้ที่มีหน้าที่นำสืบย่อมต้องแพ้ในประเด็นนั้น ส่วนข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่าจำเลยกระทำความผิด หรือมีข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเกิดขึ้น หน้าที่โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐาน ก็เพียงแก่การรับฟังว่าจำเลยกระทำความผิด หรือมีข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิดเกิดขึ้น เช่นปัญหาเรื่องข้อสันนิษฐานทางอาญาเป็นโทษแก่จำเลย เช่น ข้อสันนิษฐานการกระทำผิด ตาม พระราชบัญญัติ การพนัน พ.ศ. 2478 มาตรา 5 สันนิษฐานว่าผู้จัดให้มีการเล่นการพนันเพื่อนำมาซึ่งผลประโยชน์แห่งตน และผู้ใดเข้าเล่นอยู่ด้วยก็ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้นพนันเอาเงิน หรือทรัพย์สินอย่างอื่น

5. มาตรการในด้านนโยบายและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

นโยบายอาญา

การที่รัฐจะรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม รัฐต้องกำหนดนโยบายว่าจะถือเอาพฤติกรรมใดว่าเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา (undesirable behavior) อันควรกำหนดว่าเป็น "อาชญากรรม" ที่ต้องลงโทษต่อผู้ฝ่าฝืนเพราะโทษถือว่าเป็นสภาพบังคับประเภทอาญา การกำหนดว่าการกระทำใด (รวมถึงการงดเว้นการกระทำด้วย) ควรถือเป็นความผิดหรืออาชญากรรม (offense หรือ crime) จึงเรียกว่าเป็น นโยบายอาญา (criminal policy) อันเป็นการกำหนดความผิด กำหนดประเภทของโทษและกำหนดแบบวิธีในการลงโทษแต่ละประเภท รวมทั้งวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

ในการดำเนินนโยบายทางอาญาของรัฐบาล ในส่วนที่เกี่ยวกับ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีการระบุไว้ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) และตามนโยบายของรัฐบาล นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี ที่แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538 ในส่วนที่ว่าด้วย "การพัฒนาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน" สรุปได้ว่า

1. ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านกระบวนการยุติธรรม เร่งรัดการดำเนินงานให้มีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ ได้แก่ กรมตำรวจ กรมการปกครอง สำนักงานอัยการสูงสุด กรมราชทัณฑ์ ศาลสถิตย์ยุติธรรม

2. ดำเนินการปรับปรุงระบบอัยการให้ไปสู่ระบบมาตรฐานอัยการสากล เพื่อให้พนักงานอัยการมีบทบาทและความรับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง

กล่าวสรุปแนวนโยบายทางอาญาที่ปรากฏข้างต้นนี้ กล่าวได้ว่ามาตรการทางกฎหมายในการดำเนินนโยบายอาญา คือ กำจัด และป้องกันอาชญากรรม ซึ่งมี 2 ระบุคือ

ระบบที่ 1 บริหารงานยุติธรรม (Criminal Justice System) เป็นมาตรการทางตรง (Direct System) ที่รัฐเป็นผู้สร้างขึ้นมา ซึ่งต้องมีองค์ประกอบ คือ กฎหมายอาญา (Criminal Law) เป็นตัววางกรอบเพื่อเป็นหลักประกันระหว่างอำนาจของกระบวนการยุติธรรมกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ทั้งนี้ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่บังคับการใช้กฎหมาย ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายด้วย และมีองค์การปฏิบัติการ (Criminal Agency)

ระบบที่ 2 มาตรการทางอ้อมในการแก้ปัญหาอาชญากรรม ได้แก่ การศึกษา ศาสนา มาตรฐานทางสังคม

การบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

รัฐ มีหน้าที่ในการบริหารกระบวนการยุติธรรมอาญา โดยให้มืองค์กรต่างๆ ทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม จับกุมผู้กระทำความผิด ดำเนินงานบังคับใช้กฎหมายอาญาให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการและตุลาการ โดยองค์กรที่มีหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ต้องดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอาญาที่รับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพไปตามอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อความมั่นคงและสงบเรียบร้อยของสังคมภายในประเทศ พร้อมทั้งมีการกำหนดแนวนโยบายอาญา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีแห่งความรับผิดชอบอาญาที่สามารถนำมาปรับใช้กับกฎหมายอาญาได้ทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเหตุการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการผันรวดเร็วเพียงใด

ข้อเสนอแนะ

ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์จากเหตุผลเกี่ยวกับสถานะ เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย มาตรการทางกฎหมายอาญาแนวนโยบายทางอาญาที่ดำเนินมาในวิถีสันติวิธี พบว่าวิถีการออกช่องว่างกฎหมายอาญาที่ดี และปรับปรุงกระบวนการในระบบการพิจารณาคดีอาชญากรรม เศรษฐกิจประเภทนี้ให้ได้ผล อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาธุรกิจบัตรเครดิต พร้อมทั้งจะสร้างความมั่นคง

ปลอดภัยในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ความเชื่อถือต่อภาพพจน์ต่างประเทศในการพัฒนาธุรกิจบัตรเครดิตให้เป็นสากล โดยเปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายอาญา และระบบการพิจารณาคดีของ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฮอลันดา ซึ่งประสบผลสำเร็จในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในธุรกิจบัตรเครดิตตลอดมาเพราะมีการปรับปรุงแก้ไขและมีกฎหมายอาญาเพื่อใช้บังคับการเฉพาะกับธุรกิจบัตรเครดิต ด้วยการสร้างมาตรฐานทางกฎหมายที่ดี ทันสมัยตามวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี จึงเป็นการสมควรที่ประเทศไทยต้องเร่งดำเนินการดำเนินนโยบายทางอาญา ด้วยการออกกฎหมายอาญาเฉพาะเพื่อการบังคับใช้กับธุรกิจบัตรเครดิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเศรษฐกิจให้ได้ผล อันเป็นการสร้างความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมประเทศไทยต่อไป โดยใช้แนวทางดังต่อไปนี้

1. มาตรการทางอาญาสำรับผู้ผิด โดยร่างกฎหมายให้เฉพาะ

เนื่องจากแนวโน้มอุตสาหกรรมบัตรเครดิตได้รับความนิยมขยายตัวไปทั่วโลกโดยมีรูปแบบเดี๋ยวกันเป็นเครือข่ายของระบบสากลและไร้พรมแดน หรือขอบเขตของการบังคับใช้กฎหมายของประเทศหนึ่งประเทศใดโดยเฉพาะ เพื่อให้มาตรการทางกฎหมายอาญาของประเทศไทยก้าวทันกับความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและธุรกิจบัตรเครดิตดังกล่าว เห็นสมควรให้ทำการร่างกฎหมายอาญาในรูป พระราชบัญญัติ บัตรเครดิต เพื่อใช้บังคับการเฉพาะกับธุรกิจบัตรเครดิต เริ่มตั้งแต่ การกำหนดลักษณะของบัตรเครดิต การประกอบธุรกิจบัตรเครดิต สถานะทางกฎหมายของบัตรเครดิต ส่วนประกอบต่างๆ เช่น หมายเลขบัตรเครดิต รหัส รูป รอยตรา เครื่องหมาย รวมทั้ง การกำหนดหน้าที่ของคู่สัญญาในธุรกิจบัตรเครดิต ได้แก่ ผู้ออกบัตร ผู้ถือบัตร ร้านค้ารับบัตรเครดิต มาตรฐานกลางของคณสมมติผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตควรกำหนดให้เป็นธนาคารพาณิชย์ สถาบันการเงิน หรือบริษัทที่ตั้งเพื่อประกอบธุรกิจบัตรเครดิต โดยต้องจดทะเบียนนิติบุคคล ให้มีการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาสำหรับการกระทำทุจริตในธุรกิจบัตรเครดิตที่กระทำโดยบุคคลที่เกี่ยวข้องในธุรกิจ นับตั้งแต่พนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้ออกบัตร ผู้ถือบัตร ร้านค้ารับบัตรเครดิต รวมทั้งบุคคลภายนอกที่เข้ามากระทำการเกี่ยวข้องกับธุรกิจบัตรเครดิต เช่น การดำเนินธุรกิจโดยไม่สุจริต การครอบ

ครองบัตรเครดิตปลอม รหัส หมายเลขบัญชี หรือหมายเลขบัตรเครดิตของผู้อื่นโดยไม่มีเหตุอันควร หรือเพื่อนำไปใช้ทุจริต การมีไว้ในครอบครองซึ่งเครื่องมืออุปกรณ์ที่อาจใช้ในการทำปลอมบัตรเครดิตโดยไม่มีเหตุหรือข้ออ้างอันควร ฯลฯ ข้อเสนอนี้เป็นแนวทางของงานนิติบัญญัติ อันจำเป็นต้องมีการพัฒนากฎหมายให้ทันสมัยทันสมัยกับเทคโนโลยีที่นำมาใช้กับธุรกรรมการเงินในยุคปัจจุบันและในอนาคต

อนึ่ง ในการดำเนินการเพื่อออกกฎหมายดังกล่าวข้างต้น จำเป็นต้องมีความโปร่งใส และมีความยุติธรรมและเหมาะสมกับลักษณะของประเภทการกระทำความผิด ซึ่งจำเป็นต้องใช้หลักการในกระบวนการพิจารณาคดีที่มีลักษณะพิเศษโดยเฉพาะ การกำหนดข้อสันนิษฐานในความรับผิดทางอาญาของบุคคลสำหรับการกระทำที่สื่อไปในทางทุจริตบัตรเครดิต เช่น การครอบครองบัตรเครดิตปลอม หรือการครอบครองหมายเลขบัตรเครดิตผู้อื่นโดยไม่มีเหตุอันควร การครอบครองหรือมีไว้ในครอบครองซึ่งเครื่องมืออุปกรณ์การผลิตบัตรเครดิตหรือที่อาจนำไปใช้ในการปลอมแปลงบัตรเครดิตโดยไม่มีเหตุอันควร หรือไม่เป็นผู้ที่อาจมีหน้าที่ควรมีไว้ซึ่งเครื่องมืออุปกรณ์ เช่นว่า โดยมอบภาระการพิสูจน์ให้ตกอยู่กับบุคคลผู้ถูกกล่าวหาเหมือน เช่น พระราชบัญญัติ จราจรทางบก พ.ศ. 2522 ใช้ข้อสันนิษฐานกรณีผู้ขับขี่รถชนทรัพย์สินผู้อื่นเสียหายหรือชนผู้อื่นได้รับบาดเจ็บแล้วหลบหนีไปจากที่เกิดเหตุ ไม่แจ้งเหตุต่อนักงานเจ้าหน้าที่ใกล้เคียง ไม่หยุดให้ความช่วยเหลือ ให้สันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือใน พระราชบัญญัติ การพนัน ซึ่งใช้ข้อสันนิษฐานให้บุคคลที่อยู่ในวงการเล่นการพนัน เป็นผู้เล่นการพนัน เว้นแต่จะพิสูจน์ว่าไม่ได้ร่วมเล่นในวงพนัน เป็นต้น

2. ฝ่ายบริหาร จัดตั้งหน่วยงานกลาง

งานในด้านบริหารกฎหมายเป็นงานของฝ่ายบริหาร เห็นควรให้มีการจัดตั้งหน่วยงานกลางทำหน้าที่เป็นผู้ปฏิบัติการไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐบาลหรือภาคเอกชนที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ปฏิบัติการ (เช่น สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งมี พระราชบัญญัติ หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 บัญญัติให้เป็นผู้ปฏิบัติการ มีฐานะเป็นนิติบุคคล ไม่ได้เป็นหน่วยงาน รัฐวิสาหกิจแต่อย่างใด) ให้ทำ

หน้าที่ในการกำกับ ควบคุม ดูแลการประกอบธุรกิจบัตรเครดิตเครดิตออกใบอนุญาตผู้ประกอบธุรกิจ
บัตรเครดิต การออกบัตรเครดิต การเพิกถอนใบอนุญาตการประกอบธุรกิจบัตรเครดิต
ตรวจสอบการดำเนินธุรกิจบัตรเครดิต เนื่องจากการเรียกเก็บเงินจากการใช้บัตรเครดิตที่
มีเครือข่ายกว้างขวางทั่วโลกเป็นรูปแบบของการเดินสะพัดของเงิน ซึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบาย
บายทางการเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยมีการทำหน้าที่ในการตรวจสอบ ควบคุม เพื่อมิให้
มีการใช้จ่ายเงินต่างประเทศเกินอัตราที่ควร เหมือนกับการดำเนินธุรกิจธนาคารพาณิชย์ใน
ประเทศไทยที่ ธนาคารแห่งประเทศไทยควบคุมดูแลมี พระราชบัญญัติ ธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.
2505 เป็นกลไกทางกฎหมายที่ใช้บังคับเกี่ยวกับการบริหารนโยบายทางการเงินของประเทศ
หรือพระราชบัญญัติ ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 เป็นต้น

3. การบริหารความยุติธรรม การจัดตั้งศาลคดีเศรษฐกิจ

งานในด้านการบริหารความยุติธรรม โดยเฉพาะในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา
ประเภทนี้ สมควรได้รับการปรับปรุงเช่นเดียวกัน เนื่องจากการประกอบธุรกิจบัตรเครดิตมี
รูปแบบที่เป็นมาตรฐานแบบเดียวกัน ขยายเครือข่ายไปยังทุกประเทศในโลกอย่างไร้พรม
แดนด้วยการใช้ระบบสื่อสารโทรคมนาคมที่ทันสมัย สามารถดำเนินธุรกิจในการสื่อสารติดต่อ
เพื่อการซื้อสินค้าและบริการด้วยบัตรเครดิตได้ตลอด 24 ชั่วโมง เป็นการติดต่อที่ข้ามเขต
แดนของประเทศต่างๆ ซึ่งในแต่ละประเทศต่างก็มีกฎหมายภายในของตนเองที่แตกต่างกัน
ไป แต่การกระทำทุจริตในธุรกิจบัตรเครดิตก็มีปรากฏอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่รัฐ
ที่จะต้องนำมาตราทางกฎหมายมาใช้ เพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคม ใน
สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฮอลแลนด์ ต่างมีมาตรการทางกฎหมายเฉพาะสำหรับการป้องกัน
ปราบปรามการทุจริตในธุรกิจบัตรเครดิต หากประเทศใดไม่สามารถนำมาตราทางกฏ
หมายที่มีประสิทธิภาพและไม่สามารถก้าวทันไปกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแล้วพล
ก็คือ การบริหารงานยุติธรรมก็ย่อมหวังประสิทธิภาพสูงสุดได้ยากและทำให้ล่าช้าลงไปด้วย
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกระทำความผิดเกี่ยวกับการทุจริตบัตรเครดิตผู้กระทำความผิดเป็น
ผู้ที่มีความรู้ ประสพการณ์ ความชำนาญในการกระทำความผิดจึงทำลายพยานหลักฐานเพื่อ
ให้ตนรอดพ้นจากการถูกจับกุมสอบสวนดำเนินคดี การบริหารงานยุติธรรมจึงเป็นอีกปัจจัยที่

จะช่วยเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมได้

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็วและเที่ยงธรรม จึงสมควรที่จะให้มีการจัดตั้งศาลคดีเศรษฐกิจเพื่อให้ทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีความผิดทางด้านอาชญากรรมเศรษฐกิจโดยเฉพาะ เหมือนต่างประเทศที่มีการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมรับกับความเจริญทางเทคโนโลยี โดยขอเสนอแนวทางการจัดตั้งศาลคดีเศรษฐกิจดังนี้

1. เป็นการพิจารณาคดีอาชญากรรมเศรษฐกิจแยกต่างหากจากคดีอาญาทั่วไป โดยจัดรูปแบบของศาล วิธีการพิจารณาคดีของศาล ประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจศาล องค์คณะและคุณสมบัติของผู้พิพากษาที่มึพื้นฐานความรู้ทางด้านเศรษฐกิจ

2. เป็นศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ สังกัดในกระทรวงยุติธรรม มีอำนาจพิจารณาคดีอาชญากรรมเศรษฐกิจทุกชนิด โดยแยกออกเป็นแผนกตามความชำนาญ เช่น ธุรกิจบัตรเครดิต การซื้อขายหลักทรัพย์ ความผิดต่อสถาบันการเงิน ความผิดเกี่ยวกับการค้าและการพาณิชย์ ภาษีศุลกากร สรรพากร สรรพสามิต คุ่มครองผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม ทรัพย์สินทางปัญญา ฯลฯ

3. วิธีพิจารณาคดี สมควรเป็นรูปแบบพิเศษที่มีลักษณะเฉพาะต่างจากคดีอาญาธรรมดาทั่วไป เนื่องจากการกระทำความผิดอาชญากรรมเศรษฐกิจเกี่ยวข้องกับธุรกิจ การค้าและการพาณิชย์มิใช่เพียงภายในประเทศ แต่ขยายไปถึงระบบธุรกิจของโลกด้วย โดยเน้นให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปด้วยความเหมาะสมแก่คดีประเภทนี้ เช่น

(1). การพิจารณาคดี ให้ศาลนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไปให้เสร็จโดยเร็วโดยไม่เลื่อนคดี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นจริงๆ

(2). การขอให้สืบพยานหลักฐานไว้ก่อน เนื่องจากเหตุผลความจำเป็น เช่น พยานที่จะเบิกความเป็นบุคคลสัญชาติต่างประเทศต้องเดินทางออกนอกราชอาณาจักรและไม่อาจอยู่เบิกความได้ หรือไม่สามารเดินทางมาเบิกความต่อศาลในวันนั่งพิจารณาคดี

(3). บันทึกถ้อยคำแทนการสืบพยานบุคคลของผู้ให้ถ้อยคำซึ่งอยู่ในต่างประเทศ เช่น

การเสนอบันทึกถ้อยคำแทนการสืบพยานบุคคลในส่วนแบ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม เว้นแต่การ
 สืบพยาน หรือปฏิญาณของผู้ให้ถ้อยคำซึ่งอยู่ในต่างประเทศ อาจกระทำต่อหน้า โนตารีพับลิค
 (Notary Public) เจ้าหน้าที่สถานกงสุล หรือสถานทูตของไทย โดยให้จัดทำแบบบันทึก
 ถ้อยคำตามที่กำหนด หรือตามกฎหมายประเทศที่บันทึกถ้อยคำนั้นทำขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากการ
 กระทำความผิดเกี่ยวกับบัตรเครดิต มักเป็นการกระทำผิดต่อบัตรเครดิตที่เป็นของผู้ถือบัตร
 ในต่างประเทศหรือหากเป็นบัตรเครดิตของผู้ถือบัตรเป็นคนสัญชาติไทยก็มีการทำบัตรเครดิต
 ปลอมนำไปใช้ในต่างประเทศ การสอบสวนพยานบุคคลในต่างประเทศ และการเดินทางมา
 เป็นพยานเบิกความในศาลเป็นไปได้ยาก การนำวิธีการเสนอบันทึกถ้อยคำแทนการสืบพยาน
 บุคคล จึงเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวทางวิธีพิจารณาคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) . การรับฟังข้อมูลจากเครื่องประมวลผล หรือที่เรียกว่า คอมพิวเตอร์ เช่นบันทึก
 ข้อมูลที่กระทำตามปกติในการประกอบกิจการของผู้ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ หรือบรรดาข้อมูล
 ที่เกิดจากการบันทึกตามขั้นตอนการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์อย่างถูกต้องโดยมีคำรับ
 รองเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีในชั้นศาล

(5) . บันทึกความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอให้มาให้ความเห็น อาจ
 ทำเป็นหนังสือส่งต่อศาลโดยผู้ไม่มาเบิกความประกบหนังสือก็ได้ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็น
 อย่างอื่น

(6) . เอกสารที่เกี่ยวข้องในคดีที่เป็นภาษาต่างประเทศ ถ้าคู่ความตกลงกันว่าไม่ต้อง
 ทำคำแปลทั้งฉบับหรือบางส่วน ศาลจะอนุญาตให้ส่งเอกสารนั้นเป็นพยานหลักฐานต่อศาลโดย
 ไม่ต้องทำคำแปล

ในชั้นเริ่มแรก หากยังไม่มีมาตรการทางอาญาวิธีบัญญัติโดยเฉพาะ ก็ให้นำประมวล
 กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้โดยอนุโลม

ในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญา ควรพิจารณาให้มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การฟ้องคดีอาญาสำหรับการกระทำความผิดแต่ผิดกฎหมายหลายบท หากบทใด
 อยู่ในอำนาจศาลคดีเศรษฐกิจ ก็ให้ศาลคดีเศรษฐกิจรับพิจารณาข้อหาอันไว้ด้วย

2. สำหรับความผิดหลายความผิด หากบางกรรมอยู่ในอำนาจศาลคดีเศรษฐกิจบาง

กรรมไม่อยู่ในอำนาจ ศาลคดีเศรษฐกิจจะรับพิจารณาทุกกรรมหรือไม่รับพิจารณาเฉพาะกรรมใดกรรมหนึ่ง หรือหลายกรรมที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลคดีเศรษฐกิจ โดยให้โจทก์แยกฟ้องเป็นคดีใหม่ไปยังศาลที่มีอำนาจก็ได้ แต่ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความสะดวกและยุติธรรมเป็นสำคัญ

หากได้มีการดำเนินมาตรการทางกฎหมายอาญา ด้วยการร่าง พระราชบัญญัติบัตรเครดิต ให้เป็นกฎหมายที่มีลักษณะพิเศษ ต่างไปจากกฎหมายอื่นเพื่อใช้บังคับเฉพาะในธุรกิจบัตรเครดิต โดยให้มีลักษณะเป็นกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติรวมอยู่ในฉบับเดียวกัน กับทั้งให้มีลักษณะเป็นกฎหมายมหาชนและเกี่ยวข้องกับความสะดวกเรียบร้อยศีลธรรมอันดีของประชาชน ย่อมเป็นการเสริมสร้างให้ธุรกิจบัตรเครดิตมีความมั่นคงมากขึ้น เพราะได้รับการรับรองสถานะทางกฎหมาย ด้วยเหตุที่ธุรกิจบัตรเครดิตมีการขยายตัวไปอย่างไม่หยุดยั้งตามความเจริญของโลก พร้อมทั้งการให้ความคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างยุติธรรม นับเป็นการสร้างความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นกับสังคมทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก.

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย